

Maraton do sopstvenog novca

Konstantna neefikasnost izvršenja sudskih odluka i naplate potraživanja jedan je od najvećih generatora visokog rizika poslovanja i kreditiranja u Srbiji. Posledice su veći troškovi i lošiji pristup izvorima finansiranja za mnoga MSP, ali i nepoverenje malih firmi da sklapaju poslove sa nepoznatim klijentima, što predstavlja velike prepreke za razvoj i rast ovog sektora. Piše: Aleksandar Zarić* 1™"% **ema izveštaju Svetske || hanke „Doing Business“ M Srbija ostaje nisko ran>*i0* girana u oblasti izvršenja sudskih odluka, a ispitanici se iz godine ». u godinu žale kako je teško naplatiti potraživanja. Sporna pitanja odnose se prvenstveno na: trajanje postupka (u proseku 635 dana u Srbiji, u predanju sa 480,7 u Evropi i 538,3 u članicama OECD - visokog prihoda) i na troškove postupka (prosek od 34 odsto u Srbiji, u poređenju sa 26,2 odsto u Evropi i centralnoj Aziji i 21,1odsto u zemljama OECD visokog prihoda). Prosečni vremenski okvir za donošenje i izvršenje sudske odluke još uvek je neprimereno dug i skup, dok su izgledi za namirenje potraživanja mali ili nepredvidivi. Zajmodavci, svakako, imaju na umu navedene izazove kada se odlučuju da li da kreditiraju mala i srednja preduzeća. S obzirom da ove firme uzimaju relativno male kredite i statistički gledano imaju višu stopu neizmirenja dugova, stope prinosa na kredite mogu biti značajno smanjene ili čak negativne, zbog složenog postupka naplate potraživanja - čak i kada su krediti solidno obezbeđeni. Fiksni troškovi izvršenja potraživanja (zaposleni, vreme koje rukovodioci moraju da odvoje, resursi pravosuda, itd.) obično su visoki u poređenju sa prosečnim iznosima kredita odobrenih MSP. Zbog toga prinosi na ove kredite u velikoj meri zavise od efikasnosti postupka izvršenja i niskih troškova obrade. Zajmodavci u svim zemljama rizike ugrađuju u cenu novca, a kod visokog rizika postaju veoma selektivni i u pogledu izbora kolaterala - traže previše kolaterala ili zahtevaju garancije i za vrlo nizak prag rizika od neizmirenja duga. Sve to dovodi do većih troškova i lošijeg pristupa izvorima finansiranja za mnoga mala preduzeća. Negativna spirala rizika U praksi, nabrojane neefikasnosti utiču na sposobnost zajmodavaca da apsorbuju kreditne rizike s mmmmm jpihhimm UTICAJ SISTEMAIZVRŠENJAI NAPLATfi POTRAŽTVANJ A NA RIŽIŠ% Maraton do sopstvenog p flhHE8i^5W? 1Uift&. i da izračunaju iznos mogućeg gubitka u slučaju nemogućnosti dužnika da izmire svoje dospelje obaveze. Zbog toga je verovatno da će finansijske institucije u svom postupanju odabrati jednu od sledeće dve opcije. Prva od njih je da ocene kreditni rejting potencijalnog dužnika kao neprihvatljiv i, stoga, ne odobre zatraženu pozajmicu. Ovo ima direktan uticaj na otežani pristup izvorima finansiranja i ometa razvoj ekonomskih aktivnosti. Druga opcija je da finansijska institucija ne odbije zahtev, ali klijentu dodeljuje lošiji kreditni rejting, i ponudi mu kredit sa višom kamatnom stopom i strožim drugim uslovima. Takve više kamatne stope odbijaju veliki deo potencijalnih klijenata. Uz to, poverioci povećavaju prosečnu kamatnu stopu za sve klijente koji podižu verovatnoću da krediti postanu nenaplativi, što opet, poput spirale, povećava rizike sa kojima se suočavaju poverioci i finansijski sistem u celini (zbog viših kamatnih stopa otežava se otplata i povećava verovatnoća da krediti postaju nenaplativi). **USAID** Projekat za bolje uslove poslovanja je još 2012. godine sačinio sveobuhvatnu analizu stanja u oblasti pristupa izvorima finansiranja, sa odgovarajućim preporukama za poboljšanje. I u toj studiji, kao jedna od osnovnih prepreka označena je konstantna neefikasnost izvršnog postupka, i nedovoljna predvidivost u sudskim i vansudskim postupcima naplate potraživanja. Neizvesnost koju poverioci imaju u pogledu namirenja svojih potraživanja, čak i kada je pravnosnažnom sudskom presudom nesumnjivo potvrđena validnost njihovog potraživanja, ima negativan uticaj na dostupnost i cenu finansiranja. Nefunkcionalan sudski postupak, koji ograničava mogućnosti za oduzimanje i prodaju imovine i izvršenje presuda u razumnom roku, dodatno povećava rizik kreditiranja. Osim toga, poverioci imaju malo efikasnih sredstava protiv dužnika koji skrivaju, odbijaju da predaju kolateral, odnosno zloupotrebe i opstruiraju postupak (naročito u delu žalbenog postupka). Često dolazi do otuđenja založene imovine i nezakonitog prenosa sredstava obezbeđenja na druga lica. Nepoverenje koči rast Mnogi činiooci koji doprinose neefikasnom namirenju potraživanja mogu se rešiti. Oni su

najvećim delom rezultat lošeg sprovođenja propisa i nedostatka institucionalnih kapaciteta. Odredene izmene zakona i propisa jesu potrebne, ali najveća ograničenja povezana su sa sprovođenjem izvršnog postupka, administracijom i državnim institucijama (sudovima, katastrom, itd.). Dešava se da sudovi različito tumače zakone i da daju kontradiktorna i nedosledna tumačenja istih zakonskih odredbi. Osim što značajno otežava pristup izvorima finansiranja, neefikasan izvršni postupak može u velikoj meri da utiče na modele poslovanja i činjenicu da su širom Srbije MSP u radu ograničena na svoju najbližu okolinu. Ova preduzeća posluju uglavnom sa firmama i ljudima koje poznaju, kojima veruju i sa kojima lako mogu da saraduju. Zbog toga su mnoga mala i srednja preduzeća vezana za tržište na lokalni i nisu zainteresovana da posluju sa nepoznatim klijentima iz drugih krajeva zemlje. Prema ranije pomenutoj " Anketi 1000 preduzeća", 62 odsto ispitanika robu i usluge plasira isključivo u mestu poslovanja. U odsustvu jačih, pouzdanijih formalnih mehanizama za naplatu potraživanja kojima MSP mogu da veruju, ona ne mogu da učestvuju u podsticanju privrednog rasta i otvaranju novih radnih mesta, kao što to čine u mnogim delovima sveta. Da bi MSP rasla, treba da steknu nove klijente i uđu na nova tržišta bez preuzimanja velikog rizika dobavljačkih kredita. Ova preduzeća treba da budu u stanju da brzo iskoriste izvršenje radi naplate potraživanja kada je to potrebno, po niskoj ceni, kako bi uspešno poslovala. *Autor je pravni eksperat **USAID** Projekta za bolje uslove poslovanja. Značaj efikasnog izvršenja u Srbiji je potreban efikasan sistem izvršenja i naplate potraživanja, sa ciljem da: Obezbedi predvidivost i efikasnost u naplati potraživanja, i time smanji visok rizik poslovanja u Srbiji; Omogući smanjenje kamatnih stopa (cene finansiranja) u Srbiji, i time pospeši rast privrede, naročito MSP sektora; Poveća procenat dobrovoljnog, vanskudskog ispunjenja obaveza, čime se potreba za korišćenjem prinudnog izvršenja, a time i troškovi smanjuju; Povrati poljuljani autoritet suda, time što će obezbediti da se pravosnažne sudske odluke izvršavaju, i da se pravo na pravično sudenje okonča sprovođenjem sudske odluke, čime se i privredi i građanima omogućava ostvarenje ustavom zajamčenih prava; Rastereti sudove postupanja u velikom broju izvršnih predmeta za koje sudovi nisu imali, a nemaju ni danas, dovoljno kapaciteta; Smanji broj predstavljeni pred Međunarodnim sudom u Strazburu, čiji je osnov povreda prava na sudenje u razumnom roku; Povrati poljuljano poverenje u snagu pravosudnog sistema Srbije.